

Vrouwen in de reëel bestaande diversiteit.

Magda Michielsens

11 februari 2014

bij de lancering van het adviesbureau

[a&bcd](http://www.adviesbemiddeling.be/)

<http://www.adviesbemiddeling.be/>

In de uitnodiging voor deze bijeenkomst staat dat een goed functionerende maatschappij op het gebied van multiculturaliteit verder weg is dan twintig jaar geleden. Ik ga daarop in en neem een concreet aanknopingspunt in mijn ervaring van twintig jaar geleden, op het terrein van onderzoek over de multiculturele samenleving.

Iets meer dan twintig jaar geleden deed ik een onderzoek naar het rendement van OETC (Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur) op het welbevinden en de identiteit van Turkse, Marokkaanse en Italiaanse leerlingen in het Vlaamse onderwijs. Het was een evaluatieonderzoek van een Europees experiment dat van 1988-1991 in Vlaamse scholen liep. In scholen in en rond Gent, Antwerpen en Genk hielden een collega en ik met leerlingen van de hogere cyclus groepsinterviews (6 à 10 leerlingen per groepje) over hun OECT-ervaringen.

Zo interviewde ik een honderdtal jonge mensen, van wie 70 % meisjes (bijna allemaal Turks¹), in drie hoeken van het land. In het kader van wat ons onderwerp hier vanavond, wil ik een paar vaststellingen uit dat onderzoek naar voren brengen. Niet de eigenlijke besluiten van het onderzoek, maar enkele zaken die mij na twintig jaar bijzonder opvallen als ik aan dat onderzoek terugdenk:

1. Geen van al de meisjes die ik sprak droeg een hoofddoek. Op school was het niet aan de orde. Ook buiten de school was het niet aan de orde. Van een hoofddoekenverbod was uiteraard geen sprake, de moslima's droegen geen hoofddoek. Wie al een tijdje mee gaat weet natuurlijk wel hoe de 'multiculturele samenleving' er twintig jaar geleden uitzag, maar ik wil er nog eens aan herinneren want ik kom op lezingen ook mensen tegen die dat niet blijken te weten. Hoofddoek? Cultuur of godsdienst? Gedwongen of vrijwillig? Er zijn al zoveel woorden aan vuil gemaakt, maar in alle geval is de

¹ Het was een evaluatie-onderzoek, en ging dus onvermijdelijk over de scholen die in het experiment betrokken waren. Daar zaten nu eenmaal vooral Turkse meisjes in.

hoofddoek een recent strijdpunt.

2. In de klassen viel mij de vooruitgangdrang van de meeste Turkse meisjes op.

Leren is leren, in welke taal ook. Ik was onder de indruk van een vrij grote groep Turkse meisjes die echt vooruit wilden. Zij werden gesteund door vader en moeder (vader vaak nog meer dan moeder) en door leerkrachten. Zijzelf waren enorm gemotiveerd.

Ik wil niet veralgemenen: er waren uiteraard ook Turkse meisjes die niet graag wilden leren. Voor sommigen maakt het niet uit of het in het Nederlands of het Turks gebeurt, als ze niet willen of kunnen willen ze niet.

3. Ik vond het aantal leerlingen op de scholen en het aantal allochtonen in Vlaanderen toen in feite een kleine groep. Door het onderzoek (en ook een ander migranten-onderzoek dat ik toen deed) reisde ik toen vooral Limburg door en kwam er in al hoeken en cités om immigrantes te interviewen. Ik zat door al dat onderzoek goed in de statistieken van dat ogenblik. Een kwantitatief probleem zag ik niet.

Het Vlaams Belang was net in het cordon sanitaire opgesloten (1989), het 70-punten programma was nog niet geformuleerd (1992) maar het VB was wel volop bezig de immigratie als een probleem te presenteren. Ze maakten dus wel veel lawaai rond het gevaar. Goed bekend met de cijfers op dat ogenblik verbaasde het me dat ze er zo'n drukte over maakten. Als je goed keek waren de cijfers bijzonder laag in vergelijking met de paniekzaaij.

De drie punten die ik net heb genoemd zijn niet de 'resultaten' van het ECTC-onderzoek. Het zijn wel vaststellingen waar ik in 2014 graag bij stil sta.

- (1) In 1991 behoorde het dragen van een hoofddoek door moslim meisjes en vrouwen nog niet tot de identiteits- en veroveringspolitiek van moslims in Vlaanderen (en Europa bij uitbreiding). Niet enkel droegen de meisjes geen hoofddoek, maar de moslimgemeenschap had nog niet beslist om het als een systematisch strijdpunt te gebruiken.
Moeten wij respect hebben voor een symbool van een godsdienst of cultuur, als dat symbool twintig jaar geleden nog niet op het prioriteitenlijstje van die godsdienst stond? De eeuwenoude godsdienst en/of cultuur blijken wel een heel jonge praxis te

hebben.

- (2) Je had bij de leergierige Turkse meisjes ook niet met een hoofddoek moeten afkomen. Ze hadden begrip voor de teruggetrokkenheid van hun moeders, voor hun ongeschooldheid, voor hun eentaligheid, voor de slechte kennis van het Turks van hun ouders, maar ZIJ waren Vlaams. Zij waren de toekomst, zij keken uit naar hun toekomstige banen. Zij zouden verder studeren. Zij illustreerden wat ik mij altijd heb voorgesteld bij 'integratie'. Jonge mensen die zeggen: WIJ kunnen dat, WIJ weten zoveel meer, WIJ zijn burgers van de wereld, WIJ kunnen overal heen (zeker als we straks een Belgisch paspoort hebben). Een groot gevoel van kansen en van mogelijkheden, hoewel nooit los van het primaire milieu.
- (3) De cijfers die onlangs (28 januari 2014) werden gepresenteerd, met precisering voor elke gemeente, zijn verontrustend. Er is nu wél een kwantitatief probleem. Waar komen die hoge cijfers vandaan, als ze er in 1991 niet waren en eigenlijk ook niet te verwachten waren? Trouwen met een partner uit het land van herkomst van de ouders was in 1991 nog niet de gewoonte. Het gebeurde daarna massaal en verstoorde op grote schaal integratie, taalontwikkeling en emancipatie. Daarnaast gingen de poorten wijd open voor gezinshereniging allerhande en voor vluchtelingen en asielzoekers. Het is duidelijk dat Afgaanse, Somalische of Syrische vrouwen (en nog zoveel anderen) human gezien niet zouden hoeven leven zoals ze nu moeten trachten te overleven in 'hun' landen. Het is echter ook duidelijk dat ze niet allemaal in Europa kunnen opgenomen worden, en enkel diegenen opnemen die door mensenhandel hier geraken is ook niet erg human.

Beter Turks, Arabisch of Italiaans leren was in het project dat we evalueerden gericht op een betere integratie van de jonge mensen in Vlaanderen. De achterliggende gedachte was dat, doordat ze zich zekerder zouden voelen in verband met hun 'eigen' herkomst (eigenlijk die van hun ouders), ze zich in Vlaanderen beter zouden kunnen ontwikkelen. Het was voor iedereen in het project (en zeker voor henzelf) verbazend hoe slecht ze zich konden uitdrukken, hoe slecht ze de taal van het land van hun ouders spraken, hoe weinig ze wisten over de betreffende landen, hoe onaangepast en weinig geïntegreerd ze waren als ze ginder waren, hoeveel ze moesten 'leren' om er wel iets van te weten.

Steeds weer hoorden we in de interviews hoe belangrijk zij het vonden om aan hun ouders een ander, een modern Turkije voor te leggen.

Er was heel veel in het project dat beter kon, maar het was een project van **Integratie** en **Emancipatie** en **Empowerment**.

Integratie van de mensen, NIET de integratie van de islam.

Het project was geïnspireerd door het streven om bi-culturaliteit in het hoofd van de mensen te voeden en hen daarvan hier te laten genieten. Bi-culturaliteit als een hefboom en een plezier.

Het ging ook over de feitelijke aanwezigheid van verschillende culturen (m.a.w. multiculturaliteit, zonder dat die term de latere ideologische betekenis had), maar er was geen sprake van interculturaliteit waarbij de lokale cultuur zich zou dienen aan te passen aan de cultuur van elders.

Het is voor mij moeilijk om te begrijpen dat een collega met wie ik intensief heb samengewerkt in het kader van de opleiding Vrouwenstudies (Prof. Marie-Claire Foblet) aan de minister van Gelijke Kansen (Joëlle Milquet) aanbeveelt de islam in onze samenleving te integreren. Dan gaat het niet over de mensen maar over de godsdienst. Zij – als woordvoester van een panel van experts dat de eindredactie van het rapport 'De ronde tafels van de interculturaliteit' heeft gevoerd - beveelt ook aan dat wij stukjes van onze manier van samenleven zouden laten vallen. Het credo is geworden: geen multiculturaliteit maar interculturaliteit. Het schokkende rapport 'De ronde tafels van de interculturaliteit' verscheen eind 2010.

De besluiten van de ronde tafels van de interculturaliteit zijn geen officieel aanvaarde beleidsopties geworden, maar het is duidelijk voelbaar dat ze ondertussen wel de leidraad vormen van het overheidsgedrag. Het is ook duidelijk dat wie niet volgens die opvattingen denkt en handelt als **gevaar** wordt beschouwd en gemarginaliseerd wordt.

Ik verbaas mij er over dat we niet vaker en luider roepen hoe gevaarlijk die interculturaliteit is voor vrouwen en meisjes.

Ik ga nogal eens in debat met mijn vroegere collega-feministen over de hoofddoek. Helaas zijn zij BOEH-ers² geworden. Mij wordt dan verweten dat ik moslima's wil 'redden' (zoals dat ook aan Etienne Vermeersch verweten wordt)³. Ik wil hen helemaal niet 'redden', ik vrees echter wel dat het noodzakelijk is geworden om 'ons' te redden, om 'onze' Westerse waarden te redden. Samenleven moet duurzaam beter gemaakt kunnen

² Actiegroep Baas-op-eigen-hoofd, BOEH !

³ Het is trouwens geen schande om moslima's te willen 'redden'. Het wordt door Boeh! en het VOK echter beschouwd als paternalisme, het proberen opleggen van Westerse waarden, iets in het genre van coloniseren, de mensen hun eigen weg niet laten zoeken ...

worden, zonder integratie van de islam in 'onze' cultuur. Als het al niet te laat is. Verspreiden van informatie over de islam is in die operatie noodzakelijk. Wettelijk verhinderen dat informatie over de islam verspreid wordt (en dat islamofobie noemen) is tegen de basisprincipes van onze maatschappij.

Aanbevelingen

Tegen alle principes van de heersende beleidsopties in wil ik enkele aanbevelingen doen voor wie werkt met moslim meisjes en vrouwen. Dat ik aanbevelingen doe betekent niet dat ik de meisjes toch wil 'redden', maar Peter Calluy start een adviesbureau en gaat dus o.a. met, voor en over moslima's werken. Daarom wil ik toch synthetiseren wat mijn besluiten zijn uit vroeger onderzoek, uit theoretische analyses en uit wat ik weet over de islam.

- **steun** die meisjes die zelf iets willen;
- **dwing** de meisjes die zelf niet datgene willen wat hen in een Vlaamse samenleving overeind kan houden. Het betreft bijvoorbeeld, taal, opleiding, omgang met jongens en mannen, sport, het volgen van bepaalde vakken op school, seksuele voorlichting, aanvaarden van mannelijke dokters, naleven van professionele dresscodes en allerlei moeilijke omstandigheden, die ons dagelijks in de media worden gemeld;
- **bescherm** alle meisjes tegen
 - lichamelijk huiselijk geweld
 - sancties i.v.m. dreigende exit uit de religie van de vrede
 - opsluiting en ander psychisch geweld
 - eremoord.

En doe dit op de volgende wijze:

- met grote gestrengheid in verband met de toepassing van de bestaande wetgeving en mensenrechten: gelijkheid tussen man en vrouw, verbod op geweld, verbod van besnijdenis, sancties op vrijheidsberoving
- zonder enige overweging van pluralisme in het recht
- zonder angst beschuldigd te worden van discriminatie en racisme
- zonder een onderscheid te maken tussen (gewone, doordeweekse, Europese) islam en fundamentalisme (er bestaat geen gematigde islam, er bestaan wel gematigde moslims)
- zonder onderwijzend personeel, hulpverleners en het grote publiek te verplichten of aan te sporen zich te verdiepen in islamitische gezinscultuur, islamitische opvoedingspraktijken, islamitische concepties van 'eer', in islamitische 'praktijken'
- zonder 'actief pluralisme' op te leggen

- zonder de meisjes op te sluiten in 'diversiteit'.

Ik eindig met een citaat van Pascal Bruckner over diversiteit:

Bruckner, Pascal (2006). *Tirannie van het berouw. Essay over het Europese Masochisme*. Amsterdam: SUN, p. 108

Alle tegenstrijdigheden van de multiculturele samenleving vloeien voort uit het feit dat zij met de beste bedoelingen mannen, vrouwen en kinderen opsluit in een manier van leven en in tradities waarvan ze zich in veel gevallen willen losmaken. De politiek van de groepsidentiteit bevestigt namelijk het verschil op het moment dat men gelijkheid wil vestigen, ze houdt in naam van het antiracisme de oude vooroordelen die kleven aan ras of etnische afkomst in stand.

Onder de bescherming van de rechten van minderheden valt ook het recht van ieder individu dat tot die minderheden behoort om zich er zonder nadelige gevolgen van te distantiëren, uit desinteresse of gebrek aan solidariteit met de clan of de familie, en een eigen leven te leiden zonder te moeten herhalen wat zijn ouders aan hem hebben overgedragen. Het is dus het recht om als privépersoon te bestaan, om iemand anders te worden die niet voortvloeit uit zijn afkomst, maar [iemand die] zelf de richting van zijn leven bepaalt.

Het boek van Bruckner waaruit dit citaat komt is een aanklacht tegen de mentaliteit die 'ons' (het Westen) overal de schuld van geeft. [Het gaat in de richting van het recente Oikofobie-boek van Thierry Baudet, maar dateert al van veel eerder, 2006]

Diversiteit is nu overal. Ook a&bcd ontsnapt er niet aan, gezien het heersende beleid dat de context aangeeft waarbinnen je mensen zal adviseren en informeren. Als a&bcd doet wat het belooft zal op elke hoek van de straat blijken hoe tegenstrijdig 'interculturaliteit' en 'diversiteit' zijn. Hopelijk bezwijken beide ideeënwolken aan deze botsing.
